

У комунікативному процесі між батьками та дитиною в кожній з досліджуваних сімей відсутня стратегія *батько – одна мова, мати – інша мова*. Мовна соціалізація в цих сім'ях базується на принципі звикання. Однак відсутність знання однієї з трьох мов (угорська, українська, російська) у багатьох випадках призводить до того, що мова, яка займає позицію домінуючої для сімейного спілкування, виступає рушійною в процесі мовної соціалізації.

При виборі мови виховання в дошкільних навчальних закладах батьки враховують насамперед повсякденні обставини (наприклад, місцезнаходження дитячого садка), тоді як до вибору мови навчання в загальноосвітніх школах батьки підходять більш свідомо. Вибір батьками мови навчання та виховання дитини в більшості випадків відбувається з урахуванням власного досвіду або ж урахуванням прихованих методів впливу суспільства на національну меншину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барань Є. Лексичні гунгаризми у творах українських письменників Закарпаття / Єлизавета Барань // Українська мова. – 2009. – № 2. – С. 56–69.
2. Karmacsi Z. Nyelvhasználati jellegzetességek kárpátaljai kétnyelvű gyermekek beszédében / Zoltán Karmacsi // Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. Században / Karmacsi Zoltán és Márku Anita szerk. – Beregszász : II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézet, 2009. – С. 64–70.
3. Lanstyák I. Nyelvből nyelvbe, Tanulmányok a szókölcsonzéről, kódváltásról és fordításról / István Lanstyák. – Pozsony : Kalligram Könyvkiadó, 2006.
4. Márku A. Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében / Anita Márku. – Ungvár–Beregszász : PoliPrint Kft. – KMF, 2008.

Стаття надійшла 15.09.2015 року

УДК 811.161.2'373: 82–144(477)

Ольга Молодичук
(Умань, Україна)

ЛЕКСИКОН УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ БАЛАД

У статті здійснено загальну класифікацію лексикону українських народних балад. Аналізовані слова об'єднано у три групи, кожна з яких складається з тематичних груп. Частиномовна належність досліджуваної лексики засвідчила кількісне переважання дієслів, тоді як за кількістю слововживань іменники посідають перше місце.

Ключові слова: українська народна балада, фольклорна картина світу, лексикон, лексема, семантика.

Молодичук О. Лексикон українських народних балад.

В статтє осуцествлена общая классификация лексикона украинских народных баллад. Рассматриваемые слова объединены в три группы, каждая из которых состоит из

тематических групп. Частеречевая принадлежность исследуемой лексики свидетельствует о заметном преобладании глаголов, тогда как по количеству словоупотреблений существительные занимают первое место.

Ключевые слова: украинская народная баллада, фольклорная картина мира, лексикон, лексема, семантика.

Molodychuk O. Lexicon of Ukrainian folk ballad.

This article provides a general classification of the lexicon of Ukrainian folk ballads. Analyzed words combined into three groups, each of which consists of thematic groups. Ownership of parts of vocabulary study showed quantitative predominance of verbs, whereas the number of lexeme nouns occupies the first place.

Keywords: Ukrainian folklore ballad, folklore world picture concept, lexicon, lexeme, semantic.

Мовний світ українського фольклору є об'єктом уваги філологів упродовж майже двох століть. У працях О. М. Веселовського, О. О. Потебні, В. Я. Проппа, В. П. Анікіна, П. Г. Богатирьова, А. П. Євгенєвої, С. Г. Лазутіна, Д. С. Лихачова, Б. П. Кірда, Й. А. Оссовецького, О. Т. Хроленка, С. Я. Єрмоленко знаходимо зауваження про різні явища уснопоетичної мови. Проте незважаючи на дослідження багатьох теоретичних і практичних питань вербалізації народнопоетичної мови, ще залишається низка проблем, які не отримали належного висвітлення.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. почали з'являтися праці, присвячені лексичному рівню текстів різних фольклорних жанрів. З-поміж цих робіт є спеціальне дослідження лексико-фразеологічних засобів образності українських народних балад, у якому основну увагу зосереджено на репрезентації концептів «особа / родина», «кохання / зрада», «життя / смерть», «гріх / розплата», а також просторової та темпоральної систем [2]. Однак не всі групи лексики, засвідченої в українських народних баладах, проаналізовано достатньою мірою, що й визначає актуальність нашої статті. Предметом розвідки слугує лексикон українських народних балад.

Для правильного розуміння лексичного складу українських народних балад доречним видається звернутися до дефініції поняття *балада*, що дозволить одразу окреслити основні лексичні центри. «Словник літературознавчих термінів» (автор-укладач С. П. Білокурова) подає таке визначення: балада (від франц. *Ballade* – танцювальна пісня) – один із жанрів ліро-епічної поезії, оповідна пісня (або вірш) з драматичним розвитком сюжету, основою якого є надзвичайний випадок. Для балади характерний відносно невеликий обсяг, виражена сюжетність, особлива співучість, музикальність. Часто в баладі присутній елемент загадкового, фантастичного, нез'ясовного, недоговореного, навіть трагічно нерозв'язного. За походженням балади пов'язані з переказами, народними легендами, з'єднують риси розповіді й пісні. Балада – один з головних жанрів в поезії сентименталізму й романтизму [3]. У «Літературознавчому словнику-довіднику» про специфіку балади як жанру сказано: балада (франц. *ballade*, від лат. *ballare* – танцювати) – жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового гатунку з драматичним сюжетом. Зазнала присутніх змін від початків свого існування

(XII–XIII ст.), коли вживалася як любовна пісня до танцю, поширювалася у Провансі. Невдовзі в Італії, зокрема в доробку Данте Аліг'єрі, під впливом канцони втратила свій танечний рефрен. У французькій поезії XIV ст. Балада набула канонічних ознак, мала постійні три строфи, стали схему римування (аб аб бв бв), обов'язковий рефрен та звертання до певної особи; зазнала розквіту у творчості Ф. Війона (1431–63). Балада, модернізована в англо-шотландському варіанті, розкрилася в напруженому драматичному сюжеті, поглибленому романтиками [1, с. 75–76].

Наведені дефініції дозволяють указати на особливості балади порівняно з іншими жанрами: це, зокрема, концентрованість і динамічність дії, стислість у передачі подій, трагічність, наявність драматичного конфлікту. Зміст народної балади завжди звернений до теми родини. На перший план виступає моральний аспект взаємин батьків і дітей, чоловіка і дружини, брата і сестри, невістки та свекрухи, мачухи і пасербиці. У сюжеті балади торжествує зло, проте важливості набуває каяття, совісті. Коло сюжетів та образів балади окреслено в більшості випадків сімейно-побутовою тематикою, герої балад – представники різних прошарків суспільства, але їхній статус умовний, у центрі уваги – дії, вчинені ними у стані сильного психологічного переживання. Головний герой – найчастіше негативний, жертва – невинна.

Зрозуміло, що ця тематика репрезентована відповідним лексиконом. Як засвідчують досліджувані тексти українських народних балад, дієслова складають майже половину їхнього лексикону (43,7 % словника), на другому місці – іменники (32,4 %), потім – прикметники (17,2 %), прислівники (5,8 %) і числівники (0,9 %). Зазначимо, що до уваги не брали займенники, оскільки в тексті вони реалізують частиномовно співвіднесені функції. Однак частотність уживання цих частин мови дещо змінює їх акценти: на перше місце виступають іменники – 40,3 %, дієслова – 29,2 %, прикметники – 18,9 %, прислівники – 8,8 % і числівники – 2,8 %.

У групі високочастотних слів переважають найменування предметного світу. Аналіз найуживаніших іменників у текстах балад засвідчує, що домінантними є назви людини (*ненька, мати, козак, пан, шинкар* та ін.), реалій природи (*ліс, річка, поле, гора, сонце* та ін.). Домінантами ознакового світу українських народних балад є якісно-оцінні прикметники (*добрий, милий, темний* та ін.). Аналіз дієслів дозволяє стверджувати про переважання лексем на означення руху, пересування (*ходити, поїхати, бігти* та ін.).

Аналізований лексикон ми класифікували з точки зору баладної картини світу як фрагмента фольклорної картини світу українців. Засвідчені в текстах балад слова доречно об'єднати в кілька блоків, кожен із яких складається з тематичних груп. Перший блок – лексеми, що характеризують природу; другий – культуру, суспільство; третій – різні характеристики перших двох. Звичайно, у такому разі отримуємо не зовсім чіткий розподіл лексикону, оскільки багато слів може одночасно належати до різних тематичних груп, а відтак входити до різних блоків. Наприклад, людина водночас є витвором природи та суб'єктом і об'єктом суспільства, виконує різні дії для покращення чи погіршення стану природи загалом чи окремих її суб'єктів / об'єктів зокрема.

Блок *ПРИРОДА* репрезентують лексеми таких тематичних груп:

1. Флора (калина, ялинка, верба, квітка, тополя та ін.), напр.: *Дала м тебе, доню, гарну, як калину, А тепер тя возьму біленьку, як глину* (Б.: р., с. 329); *Ой росте явір, розростається, До березоньки нахиляється* (З гір, с. 132); *Погребіт го* (Петрусенька) *в полонині Межи ялинками* (Н. б. З., с. 183); *Живе у нім дівка біла. Красна, свіжа, як лелія* (Н. б. З., с. 67); *Старшая дочка – як темная нічка, а меншая дочка – як рожевая квітка* (Б.: к., с. 100); – *Тогди, сестро, гостем буду, Та як камінь корінь пустить, Та як верба ябко вродить* (Б., с. 198); *Ой виїздив, мати, усю Україну, не бачив тополі, як на своїм полі!* (Б. п., с. 47).

2. Фауна (кінь, риба, сокіл, ворон, півень та ін.), напр.: *Два рочки минуло, хлопці з війни йдуть, З-під мого милого... коничка ведуть* (З гір, с. 84); *У зеленій полонині чорний ворон кряче, А під лісом зелененьким бідний вояк плаче* (З гір, с. 103); *Щоб ти їхав – не доїхав, Щоб ти звідти не приїхав. Щоб твій коник став горою, А сідельце – кременною, А нагайка – гадиною, Ти ж, сину, явориною* (Б., с. 201); *Як ся сокіл та й схопив, Аж над Пряшів прилетів ...* (Б., с. 197); *Ой сидить козак тай на конику, Як рибонька б'ється, та як рибонька б'ється ...* (У. б., с. 7); *А бий милу з вечера до ранку, Зроби її, як чорную галку* (Б., с. 180); *Ой пусти ня, моя мати, й у сад погуляти, Як запіють перші півні, прийду домі спати* (З гір, с. 217).

3. Пейзаж (гора, долина, річка, море та ін.), напр.: *Як зійдеться й у долині гора із горою, Тоді буду говорити, миленька, з тобою* (З гір, с. 295); *І пішла доня понад річку, Рішати доленьку свою... І кинулась доня до річки, ... А милий кинувся на поміч ... По річці плила люба пара, А кінь по березі ходив* (Б., с. 36); *Родилась нещасна, Сильно безталанна, Хіба піду в море З жалю утоплюся?* (Б., с. 148).

4. Небо (небо, зоря, сонце і под.), напр.: *Ой вже рано, ой вже день біленький – Лежить мила, як небо синеньке* (Б.: р., с. 202); *Іще зоря ... не сходила, Дівка дитину вродила* (Б., с. 108); *Ой зійшли, зійшли дві зірниченьки ясні ...* (Б., с. 83); *У суботу рано усі дзвони дзвонять, Вже мою миленьку в садочку хоронять. А в неділю рано ще й сонце не сходить, Батько сиротину по садочку водить* (Б., с. 132); *А в неділю барзо рано, враз з сонцьом, Утікала Ганусенька з коханцьом* (Б., с. 147).

5. Явища і стан природи (вітер, дощ, сніг; заливати та ін.), напр.: (Дівчина) *Піду шукати, де вітер віє, Дніпрова хвиля скелі рве, Шукати щастя під водою, А він (козак) нехай собі живе* (Б., с. 70); *Повій, вітер буйнесенький, Жени хмару чорнесеньку ... Щоб дощики іспали, Стежки-доріжки заливали* (Б., с. 108); *Ой же бігом, хлопці, бігом, – Западають стежки снігом* (Б., с. 271).

6. Метали і мінерали (срібло, золото, золотий, камінь та ін.), напр.: *Да поставте, мати, хрести золотії, Щоб сказали люде: «Лежать молодії»* (Б., с. 41); – *Бери, сину, срібла-злата* (Б., с. 120); – *Здоров, зятю, чужий, не мій, Уже твою милу нарядили, У світлиці на лавці положили, Чорним оксамитом руки вкрили, Кедрову труну ізробили, В вишневім садочку схоронили, Дорогим каменем накотили, Червону калину посадили* (Б., с. 130).

7. Тіло (серце, рука, око, голова, брови, кров, кровиця, кривавий, покровлянити та ін.), напр.: *Жито забриніло: – Тепер мене за Маріков Серце*

заболіло (Н. б. З., с. 158); *Ой ходила Марисуня по луці, Носила си біле дитя на руці* (Б., с. 31); *Там моя дівчина з чорними очима ...* (Б., с. 158); *Чорним шовком головку зв'язала* (Маруся) (Б., с. 65); *Ой чиє то поле так нерано оре? Ой то того козаченька, що чорнії брови* (Б., с. 47); – *Ой чим же ти, моя дочко, йому не вгодила, Що вже твоя чорна кривця землю сполонила?* (Б., с. 152); *Тримала (коня) ж вона (дівчина) до темненької ночі, Упала роса з темного ліса на її чорні очі* (З гір, с. 253); ... *За ним (сином) криваві річки іграли ...* (Б., с. 287); *Стоит Янчі на камінці, Умиває руки в кровици, – Янчи, Янчи, щось наробив, Що ты руки покровлянив?..* (Н. б. З., с. 111); *Розлилася кров червона по морях* (Б.: к., с. 164).

8. Вогонь (вогонь/огонь, жар, горіти, гаснути та ін.), напр.: *Иди, синку, в чисті поля Та чей тебе вогні сплять... то йди, синку, в синє море, Та чей воно тебе втоне* (Б., с. 200); *У Києві огонь горить, В Дорогинці димно...* (Б., с. 279); *А в тій кузні коваль кує, Нігди огонь не вгасує* (Б., с. 84); ... *Розлилася кров гаряча Так, як жар по печі...* (Б., с. 229).

Блок КУЛЬТУРА репрезентують лексеми тематичних груп, що характеризують людину як суспільну істоту та різні сфери її діяльності, побуту.

1. Людина загалом (козак, мати, батько, дитя, син, дівчина, сестра, пан, панна, шинкарок, шинкарочка та ін.), напр.: *Їхав козак, їхав лугами-берегами* (Б., с. 189); *Ой ходила Марисуня по луці, Носила си біле дитя на руці* (Б., с. 31); *Мати сина проклінала, На пустиню виганяла* (Б., с. 138); *Ой у лузі, у зеленім, дівчина гуляла, Пасла ж вона овеченьки та й не доглядала* (Б., с. 95); *Була в матінки одна донечка. Вона ... дала За сині гори, за темненький ліс* (Б., с. 192); *Ой дав мене мій батечко за високі гори* (Б., с. 152); *Ходім, сестро, до моря Та й подивимось у воду* (Б., с. 57); *А я си панна з Морави, Іду з товаром до Праги ...* (Б., с. 96); – *Пусти мене, пане, звідси на Волиня, пише листи дівчина, що має сина ...* (Б., с. 105); *Молодого шинкарка до землі ховають, А молоду шинкарочку коні розтягають* (З гір, с. 182).

2. Розумова діяльність (думати, гадати, відати, ум, розумочок та ін.), напр.: *Стали вони думати-гадати, Ой як їм Дунай переїжджати ...* (Б., с. 249); – *Де ж ти, руже-квітко, тут ся об'явила, Відай тебе моя донька й опустила? – Ти гадала, мати, що мя не згдуєш, – Дала-сь мене за нелюба, а тепер бануєш? Ти гадала, мати, що мя ся не збудеш, – Така прийде годинок, ще й плакати будеш* (Б.: р., с. 331); *Ой звів з ума та й не хоче брати, Сідла коня – дума тікати* (У. б., с. 25); – *Де ся двоє люблять, Дайте їм ся взяти! Бо я така была: Не мала-м раз ума ... тепер так жалку Мушу вмерти з жалю* (Н. б. З., с. 87); *Ведуть коня, ведуть, Начорно й укритий, Відай, мій миленький, Відай, мій миленький На війні забитий* (З гір, с. 420); *Ой вронила я віночок, Без свій дурний розумочок, В чистім полі, без неволі, Під явором зелененьким* (Б., с. 74).

3. Адміністративно-територіальний устрій (місто, город, село, деревушка та ін.), напр.: *Била в Даня красна жона, Не міг із нев в селі жити, Мусів із нев у ліс піти* (Б., с. 227); *Та поведемо у город у Полтаву, та зробимо собі славу ...* (Б., с. 284); *Пішла Варвара й у лісочок та й гадину ймила, Вна гадину й дев'ять добий й на печі сушила ... Й а в неділю пішла в місто, цукерків купила* (З гір, с. 252); *Пішов (хлопець) за село, в цвинтар ступає, А там два хлопці яму*

копають (З гір, с. 275); *В селі* сталась новина: *Пані пана* забила (З гір, с. 317); *Ой поїхав Звіринський в місто* до господи... (Б., с. 159); *А ти іди, дівчинонько, понад моє село, Та заспівай співаночку* смутно, невесело (Б., с. 290); *Там у нашій деревушці* нова новина: *Молодая дівчинонька* родила сина (З гір, с. 215).

4. Будівлі та їх частини (*хата, дім, комірочка* та ін.), напр.: *Ой виходе злая свекруха із хати* (Б., с. 175); *А в неділю пораненько Розсварилися син на неньку: ... Мати плаче, сльози ронить, а син ї з хати вигонить ... Вертай, мамо, знов до мене, Бо без тебе лихо в мене. Ударив грім та й на мій дім. Спалив хату, комірочку, Забив жінку невісточку ... Зістав я ся при дитині* (З гір, с. 340); *Прийшла додому, пішла в комору, Вточила вина півтора відра. Сіла за столом з чужим соколом, Стала вино пить, стала сльози лить* (Б., с. 142); – *Здоров, зятю, чужий, не мій, Уже твою милу нарядили, У світлиці на лавці* положили, *Чорним оксамитом* руки вкрили (Б., с. 130).

5. Побут (*відро, стіл, лавка* та ін.), напр.: *Взяла (жінка) гострий меч та й зарізала (чоловіка), Взяла на платок, понесла в садок, В вишневім саду та й повішала, Прийшла додому, пішла в комору, Вточила вина півтора відра. Сіла за столом з чужим соколом, Стала вино пить, стала сльози лить* (Б., с. 142); – *Здоров, зятю, чужий, не мій, Уже твою милу нарядили, У світлиці на лавці* положили, *Чорним оксамитом* руки вкрили, *Кедрову труну* зробили, *В вишневім садочку* схоронили, *Дорогим каменем* накотили, *Червону калину* посадили (Б., с. 130).

6. Одяг і тканини (*плаття, платок, хустина, сорочка, китайка* та ін.), напр.: *Взяла (жінка) гострий меч та й зарізала (чоловіка), Взяла на платок, понесла в садок* (Б., с. 142); *Та ще купив недоросток* волосяні віжки, *та ізв'язав* своїй милій і рученьки й ніжки. *Та взяв недоросток* дротяну нагайку, *Ізробив* свою милу, як синю *китайку* (Б.: р., с. 93); *...Ой дай мені, моя мамко, Біленькоє плаття ...* (Н. б. З., с. 118); *Принеси ми, моя мамко, біленьку сорочку ...* (Б., с. 46); *Готуй, готуй, моя ненько, білої сорочки ...* (Б., с. 54); *Зав'язала* головоньку в білу *хустину*. *Положила* головоньку на залізну шину ... (Б., с. 39).

7. Їжа, напої (*мед, вино, сухарі, хліб, сіль* та ін.), напр.: – *За попом* була, *мед, вино* пила, *тепер за тобою – житні сухарі* з водою (Б., с. 156); *Дівка парня* сподобала, *Медом-вином* наповала (Б., с. 43); *Іде (козак) до корчмоньки Медгорівку* пити (Б., с. 77); – *Чи я в тебе, моя мамцю, хліба-соли* переїла? (У. б., с. 49).

8. Засоби та шляхи пересування (*човен, корабель, віз, шлях, путь, дорога, гостинець* та ін.), напр.: *Ще подолянка на човен* не ступала, *Вже подолянку* бистра вода пійняла (Б., с. 60); *Ой зацвіло* синє море, *різними цвітами, Хоть цвітами, не цвітами, Та все кораблями* (Б.: к., с. 293); *На синім морі корабчик* стояв (Б.: р, с. 107); *Шляхом* ідуть (чумаки), *вози* риплять (Б., с. 283); *Повеземо його (брата) на битий гостинець, на битий гостинець, на три доріженьки* (Б., с. 258); *Ой (мати) послала* сина у *путь, у дорогу...* *Як приїхав* син із *путі, з дороги, Вклонився* матусі низенько у ноги (Б. п., с. 47).

9. Економіка (*гроші, товар, ринок, базар* та ін.), напр.: – *Ой сестро, сестро, є в тебе грошей* много, *Ой лиш не маєш* віночка рутяного (Б., с. 94); *А я си панна з Морави, Іду з товаром* до Праги ... (Б., с. 96); *У Києві на риночку, У*

хрещатому барвіночку, – Там дівчаток да танок ходить, А Немерівна да перед водить ... (Б., с. 97); В Цареграді на базарі, Де брат сестру запродає ... (Б., с. 241).

10. Військо і зброя (отаман, жовнір, козак, козакова та ін.), напр.: *Бескидом ішла, Бескидом ішла, Бескидом зелененьким, Надибалася, надибалася з жовніром молоденьким* (З гір, с. 282); *Либонь хочеш, отамане, із світу згубити* (Б., с. 231); *Скотилася козакова голова в долину* (З гір, с. 67); *А в козака шабля задзвеніла; ... То в Марусі головка злетіла* (Б.: к., с. 237); ... *Ягер, ягер, повіч правду, Чом мали пушику криваву?..* (Б., с. 208).

11. Художня культура (танок, таночок, музикант, співати, грати та ін.), напр.: *У Києві на риночку, У хрещатому барвіночку, – Там дівчаток да танок ходить, А Немерівна да перед водить ...* (Б., с. 97); *А в Києві на риночку дівочок таночок, – Молодая Бондарівна водить передочок...* (Б., с. 276); *Й а Марійці молоденькій й у долоні плещуть, А Йванкові молодому деревище тешуть. А в Марічки молоді музиканти грають, А Йванкові молодому три попи співають* (З гір, с. 248); *Ой, Маріці молоденькій в струни ударяют – Легеневі молодому книгу отворяют* (Н. б. З., с. 46).

12. Релігія (церква, піп, Бог, гріх та ін.), напр.: *Юж нам мама зумерла. Іще вчера звечера До церкви внесена* (Б., с. 197); – *Да бодай попи пропали, Брата й сестру звінчали; – Ходім, сестро, ярами, – Розсіємось цвітами: ... Будуть люде цвіти рвать, Із нас гріхи, ізбирать ... Будуть люде косити, За нас бога просити* (Б., с. 122).

13. Надприродне (ворожка, зілля та ін.), напр.: *Ой не треба, моя мати, ніяку ворожку – Сажень землі, хрест дубовий і соснову дошку* (Б.: к., с. 46); *У неділю рано зілля (дівчина) копала, а у понеділок переполокала, А у вівторок зілля варила, А у середу Гриця істроїла. Ой прийшов четвер, Гриць уже помер, А прийшла п'ятниця, поховали Гриця* (З гір, с. 294).

Третій блок – ХАРАКТЕРИСТИКИ СВІТУ – утворюють такі тематичні групи:

1. Рух (зазвичай дієслова), напр.: *Чорні круки надлітають, За горою насідають ... Біле тіло розтягають* (З гір, с. 40); *Йшло дівча по воду ... Упало у воду ... Козак в воду скочив, Дівці руку подав,.. До берега приплив* (Н. б. З., с. 176).

2. Колір (червоний, чорний, білий, зелений та ін.), напр.: *Її чорна хвиля із бережка змила, Випливла з Марусі червона хустина* (Б., с. 60); *Ой вронила я віночок, Без свій дурний розумочок, В чистім полі, без неволі, Під явором зелененьким* (Б., с. 74); – *Ой ви, рибалочки, ой ви, молодії, Плетіте ви невід із чорного шовку ...* (Б., с. 157); *Ходить дівчинонька біля бережка, білі руки ламає* (Б.:к., с. 166).

3. Місцезнаходження (тут, там, далеко, дома, чужина та ін.), напр.: *Мати ж моя ріднесенька! Чи схочеш тут панувати, Чи поїдеши в рідні краї?.. Волю дома бідувати, Як в чужині панувати!* (Б. п., с. 184); *Ой долов ми, долов, там долов далеко, Там же ми стоїт три круги ярини!* (Б., с. 167).

4. Час (понеділок, пополудню та ін.), напр.: *Що в неділю рано зілля копала, а в понеділок пополокала. А у вівторок зілля варила, А в середу Гриця отруїла.*

Прийшов четвер – Грицько умер, Прийшла п'ятниця – поховали Гриця. А в суботу Гриця одпоминали, А в неділю всім заказали, Щоб того Грищенька не споминали (Б., с. 48); *У неділю пополудню Усі дзвони плачуть: Молодого легіника У могилу прячуть* (Н. б. З., с. 130).

5. Кількість (два, три, раз та ін.), напр.: *Та двох синочків сповила* (вдова), – *В Дунай-річку однесла* (Б., с. 120); *Три явори зелененькі на яр похилились – Старий батько й стара мати тяжко зажурились* (Б., с. 300); *Єк пішов він (син) і вдарив раз – Она похилилась, Єк ударив у другий раз – Вона проговорила: ... Єк ударив у третій раз – Она заплакала* (Н. б. З., с. 54).

6. Вік (дитина, молоденький та ін.), напр.: *Молоденька Марусенька як оце учула, У неділю пополудні над Дунай шурнула* (Б., с. 69); *Ти не вважай, Якимоньку, що я молоденька, Але вважай, Якимоньку, – дитина маленька. Ти не вважай, Якименьку, що я марне гину, Але вважай, Якимоньку, на малу дитину* (Б., с. 165).

Отже, об'єднання лексику українських народних балад у три блоки з відповідними тематичними групами засвідчує різноманіття словникового складу текстів цього фольклорного жанру. Лексика репрезентує світ природи і світ створеного людиною, а зв'язок між ними відображають слова на позначення різних філософських категорій (буття, час, кількість, вік та ін.) з абстрактною чи конкретною семантикою.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Б. – Балади / упоряд. і приміт. О. І. Дея, А. Ю. Ясенчук. – К. : Дніпро, 1987. – 317 с.
 Б.: к. – Балади: кохання та дошлюбні взаємини / упоряд. О. І. Дей, А. Ю. Ясенчук. – К. : Наук. думка, 1987. – 472 с.
 Б. п. – Нудьга Г. А. Баладні пісні / Г. А. Нудьга. – К. : Музична Україна, 1969. – 271 с.
 Б.: р. – Балади. Родинно-побутові стосунки / упоряд. О. І. Дей. – К. : Наук. думка, 1988. – 523 с.
 З гір – З гір Карпатських: Українські народні пісні-балади / упоряд., підготовка текстів С. В. Мишанича. – Ужгород : Карпати, 1981. – 462 с.
 Н. б. З. – Народні балади Закарпаття / запис та впорядк. текстів, вступної статті «Народні пісні і балади Закарпаття» і примітки П. В. Лінтура. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1966. – 283 с.
 У. б. – Українські балади / упоряд. М. К. Дмитренко. – К. : Укр. центр духовної культури, 1993. – 64 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
2. Молодичук О. А. Лексико-фразеологічні засоби образності в українській народній баладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Молодичук Ольга Андріївна. – Умань, 2004. – 202 с.
3. Словарь литературоведческих терминов на сайте: Культура письменной речи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.gramma.ru.

Стаття надійшла 02.09.2015 року